

PRIZNAVANJE TRANSAKCIJA SA KRIPTOVALUTAMA: IZAZOVI I PERSPEKTIVE

Sunčica Milutinović

Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet u Subotici
Subotica, Republika Srbija
suncica.milutinovic@ef.uns.ac.rs, ORCID: 0000-0002-2155-602

Dragomir Dimitrijević

Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet
Kragujevac, Republika Srbija
dimitrijevicd@kg.ac.rs, ORCID: 0000-0001-8049-9451

Željko Vojinović

Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet u Subotici
Subotica, Republika Srbija
Zeljko.vojinovic@ef.uns.ac.rs, ORCID: 0000-0002-2685-5504

Apstrakt:

Najveći izazov sa kojim se susreće savremeno finansijsko izveštavanje jeste pitanje računovodstvenog tretmana transakcija u kojima učestvuju kriptovalute. U nedostatku namenske regulative, poslovni entiteti imaju na raspolaganju postojeću profesionalnu računovodstvenu regulativu koja može biti primenljiva na ove transakcije. Uzimajući u obzir ročnost, volatilnost, odlike i namenu, kriptovalute ispunjavaju uslove nematerijalne imovine, a u određenim slučajevima mogu se priznati i kao zalihe. Shodno profesionalnoj računovodstvenoj regulativi koja definiše nematerijalnu imovinu, odnosno zalihe, poslovnim entitetima su na raspolaganju dva modela vrednovanja kriptovaluta: po nabavnoj i fer vrednosti. Finansijske informacije o kriptovalutama koje bi poslovni entiteti trebali da obelodane uz finansijske izveštaje obuhvataju opis, karakteristike, svrhu držanja, rizike povezane sa držanjem, kao i pitanja materijalnosti kriptovaluta. Navedene informacije bi koristile investitorima i ostalim stejkholderima entiteta u proceni investiranja u entitet, odnosno donošenja odluka o nastavku ili otpočinjanju poslovne saradnje.

Ključne reči: kripto imovina, kripto tržište, regulativa, valuta, zalihe, nematerijalna imovina.

RECOGNITION OF CRYPTOCURRENCY TRANSACTIONS: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Abstract:

The greatest challenge facing modern financial reporting is the question of accounting treatment for transactions involving cryptocurrencies. In the absence of specific regulations, business entities rely on existing professional accounting standards that may apply to these transactions. Considering factors such as term, volatility, characteristics, and purpose, cryptocurrencies meet the criteria for intangible assets and, in certain cases, can also be recognized as inventory. According to professional accounting standards defining intangible assets or inventory, business entities have two valuation models for cryptocurrencies: cost and

fair value. Financial information about cryptocurrencies that business entities should disclose in their financial statements includes a description, characteristics, holding purpose, risks associated with holding, and materiality considerations of cryptocurrencies. These disclosures would assist investors and other stakeholders in assessing investment in the entity or making decisions regarding the continuation or initiation of business partnerships.

Keywords: crypto assets, crypto market, regulation, currency, inventory, intangible assets.

UVOD

Tokom poslednjih deset godina ekspanzija kriptovaluta (u daljem tekstu: KV) u svetu pokrenula je niz kontroverzi, dilema i problema. Sa aspekta ovog rada, svakako najinteresantnije pitanje jeste ono o računovodstvenom priznavanju transakcija u kojima uključene digitalne valute, odnosno KV. Neujednačen tretman ovih valuta kao sredstva plaćanja, sredstva razmene i gotovinskih ekvivalenata u trgovinskim transakcijama u različitim zemljama, zatim nedostatak pravnog okvira i adekvatnog načina oporezivanja prometa u kojima učestvuju KV, kao i delimična pokrivenost od strane Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (u daljem tekstu: MSFI) predstavljaju najveće izazove za učesnike na svetskom finansijskom tržištu. KV su virtuelne valute koje imaju karakteristike elektronskog novca, ali nemaju podršku centralnih banaka, niti drugih nadležnih institucija u pogledu regulacije i nadzora. Drugim rečima, vrednost KV nije vezana za zlato, nego se formira na tzv. kripto tržištu uzimajući u obzir kretanje ponude i tražnje za svakim pojedinačnim oblikom virtuelne valute. Navedeno predstavlja razlog postojanja velikih i učestalih oscilacija u vrednostima pojedinačnih virtuelnih valuta u kratkim periodima. Najvećim paradoksom u svetskoj ekonomiji smatra se konstatacija da iako su zbog toga nastale, KV ipak ne ispunjavaju ni jednu funkciju novca. Trenutno najviše zastupljene KV su Bitcoin, Ethereum, Tether, XRP, USD Coin, BNB, Cardano, Dogecoin, Tron, etc. Trenutno postoji više od 23.000 KV. To je daleko više od pre samo jedne decenije, kada ih je bilo svega sedam.

Zbog potpunog odsustva fizičkog oblika KV, najveći izazovi sa kojima se susreću učesnici na kripto tržištu jesu sigurnost i zaštita podataka učesnika u transakcijama sa KV. KV nastaju “rudarenjem” (eng. *mining*) koje označava rešavanje matematičkih algoritama od strane “rudara” – lica koja za svoj rad bivaju plaćena KV koje sami stvore. Troškovi “rudara” su utrošena električna energija, oprema, softveri i sva ostala imovina koje se koristi kada se desi kripto transakcija koju je potrebno evidentirati. Relevantna naučna literatura posmatra regulaciju KV sa više različitih aspekata: pravni, institucionalni, računovodstveni i pravni aspekt. U ovom radu biće predstavljen model računovodstvenog obuhvatanja transakcija sa KV u okvirima postojećeg MSFI regulatornog okvira.

INSTITUCIONALNA I REGULATORNA PITANJA TRGOVANJA SA KRIPTOVALUTAMA

Trgovina KV je otpočela najpre između krajnjih potrošača, pretežno fizičkih lica u vidu sporadičnih maloprodajnih transakcija. Tek kasnije su se u ovaj vid transakcija počela uključivati pravna lica. Kako je raslo interesovanje ostalih učesnika na finansijskom tržištu, javio se interes da se ova oblast reguliše i institucionališe. Svakako najveći izazov je predstavljao način pravilne računovodstvene evidencije svake specifične transakcije u kojima učestvuju KV. Zatim su se postavljala i ostala pitanja: izbor adekvatne izveštajne osnove, izbor računovodstvenih politika, način izveštavanja u napomenama uz finansijske izveštaje i druga pitanja koja su se odnosila prvenstveno na značajnost (tj. materijalnost), poreske aspekte, transparentnost i zaštitu od rizika. Uporedo sa opisanim rastom interesovanja ostalih učesnika na finansijskom tržištu, prvenstveno velikih kompanija, investitora i vlasnika kapitala, pitanje računovodstvenog uređenja ove oblasti postaje aktuelno i kod regulatornih tela na međunarodnom nivou.

Regulisanje kripto transakcija moguće je: uklopiti u postojeću regulativu i zakonske okvire; izvršiti prilagođavanje te iste regulative i zakonskih okvira; ili pak doneti set potpuno novih direktiva, standarda, zakona i podzakonskih akata posebno prilagođenih KV. Revizorska kuća KPMG prepoznala je sledećih pet ključnih izazova sa kojima se suočava institucionalizacija KV (Nagaraj et al., 2018, p. 13):

a) **Pitanje regulative:** održavanje usklađenosti sa zakonima i propisima o KV koji su doneti i koji konstantno evoluiraju.

b) **Pitanje porekla:** vlasnici KV evidentiraju se sa kriptografskih adresa bez podataka o imenu, broju računa i ostalim ličnim podacima, kreiranih od strane bilo koga i bilo gde što otežava problem za KYC programe¹.

c) **Pitanje rizika:** osiguranje od rizika sajber kriminala kao posledica digitalne prirode i velike vrednosti KV koju pojedini vlasnici poseduju.

d) **Pitanje promena:** izmeštanje granica tradicionalnog finansijskog izveštavanja.

e) **Poresko pitanje:** nedostatak informacija o poreskim implikacijama KV.

Iako se KV koriste u transakcijama kao sredstvo razmene, one su lišene statusa valute, kao i statusa novca, iz razloga što su nestabilne za valutu, nisu široko prihvaćene kao sredstvo razmene i ne koriste se kao obračunska jedinica (HM Treasury, 2018, p. 15). U uvodnim razmatranjima je bilo reči o postojanju četiri različita aspekta regulacije KV, a da li je konkretan računovodstveni standard primenljiv na određenu transakciju sa kripto tržišta zavisi od vrste i namene konkretne KV. Iz tog razloga je korisno izvršiti podelu KV sa računovodstvenog aspekta. Ključne karakteristike za podelu KV u računovodstvene svrhe su određivanje primarne svrhe KV, sa jedne strane, te način formiranja njihove vrednosti, sa druge strane (Leopold & Vollmann, 2019, p. 3). Demertzis i Wolff (Demertzis & Wolff, 2018, p. 13) smatraju da bi rasprava o KV trebala da se usmeri na traženje odgovara na sledeća pitanja:

a) Da li KV treba regulisati, integrisati ili izolovati?

¹ Verifikacija poznata kao standard KYC (eng. Know Your Customer - znaj svog klijenta) dizajnirana je kao zaštita protiv pranja novca, finansijskih prevara, korupcije i finansiranja terorizma.

b) Prisustvo javnog pristupa i globalne koordinacije u vezi sa ključnim pitanjima regulacije KV.

c) Identifikacija organa ili institucije koja treba da primenjuje regulativu.

Prema istraživanju iz 2019. godine (Blandin et al., 2019, p. 40) koje je sprovedeno u 23 zemlje, regulatorna tela velike većine zemalja u uzorku (81%) su obrazovala interne timove i radne grupe za procenu i nadgledanje transakcija sa KV i predlaganje propisa. Svega 5% zemalja nema pomenute timove i radne grupe, dok za preostalih 14% zemalja u uzorku podaci nisu bili dostupni.

Iako je većina zemalja započela regulacije kripto tržišta, nisu sve zemlje zauzele liberalan stav. Japan je bila prva država koja je 2017. godine u celosti legalizovala plaćanje KV usvajanjem Zakona o platnim uslugama (Omagari & Sako, 2019, p. 12). Južna Koreja je prvobitno zauzela liberalan stav po pitanju KV, da bi ga pooštrila 2018. godine, pa nakon toga ponovo odbacila uvedene zabrane. Poslednjom izmenom zakonske regulative uvedene su mere za praćenje špekulativnog ponašanja, izbegavanje ilegalnih aktivnosti i oporezovanje transakcije sa KV (Edwards et al., 2019, p. 17). U Rusiji, na Tajlandu i Islandu je na snazi zabrana korišćenja Bitcoin-a za plaćanje na domaćem tržištu. Kina predstavlja primer najrigoroznije zemlje koja je donela više zakona kojima se zabranjuje razmena, ponuda, trgovanje i druga pitanja koja se tiču KV. Negativan stav regulatora je na ovaj način prigušio kinesko kripto tržište (Blandin et al., 2019, p. 96).

Od 2021. godine u Republici Srbiji postoji zakonsko uređenje u oblasti digitalne imovine, što znači da je promet KV legalan. Od 2023. godine registrovane su i pod dozvolama Narodne banke Srbije i Komisije za hartije od vrednosti posluju dve kripto menjačnice. One su specijalizovane za pružanje usluga kupovine, prodaje, zamene, čuvanja i administriranja u ime i za račun druga dva tipa digitalne imovine koju zakonska regulativa u Republici Srbiji prepoznaje - virtuelnih valuta i digitalnih tokena. „Virtuelna valuta je vrsta digitalne imovine koju nije izdala i za čiju vrednost ne garantuje centralna banka, niti drugi organ javne vlasti, koja nije nužno vezana za zakonsko sredstvo plaćanja i nema pravni status novca ili valute, ali je fizička ili pravna lica prihvataju kao sredstvo razmene i može se kupovati, prodavati, razmenjivati, prenositi i čuvati elektronski“ (Zakon o digitalnoj imovini, 2020, Član 2). „Digitalni token je vrsta digitalne imovine i označava bilo koje nematerijalno imovinsko pravo koje u digitalnoj formi predstavlja jedno ili više drugih imovinskih prava, što može uključivati i pravo korisnika digitalnog tokena da mu budu pružene određene usluge“ (Zakon o digitalnoj imovini, 2020, Član 2). Narodna banka Srbije i drugi državni organi ne garantuju za vrednost KV, ali dozvoljavaju da se KV koriste kao sredstvo razmene.

Fizička lica u Republici Srbiji imaju zakonsku obavezu da plate porez na kapitalnu dobit u iznosu od 15% koji se obračunava na ukupan iznos dobiti ostvarene od prodaje KV. To znači da se kupovina i držanje KV ne oporezuju, nego je samo prodaja predmet oporezivanja. Pomenuti porez se plaća na razliku između prodajne i nabavne vrednosti KV kojima se trguje. Ako fizičko lice nema dokaz o nabavnoj vrednosti KV na dan kada je istu kupio, tada se porez plaća na ceo iznos prodajne vrednosti. Potpuno oslobođenje od plaćanja poreza na kapitalnu dobit je moguće kada fizičko lice proda KV koja je bila neprekidno deset godina u njegovom vlasništvu. Zakonom je definisano i delimično oslobođenje od plaćanja poreza na kapitalnu dobit. Ako poreski

obveznik novčana sredstva ostvarena prodajom KV u roku od 90 dana od dana prodaje uloži u osnovni kapital privrednog društva rezidenta Republike Srbije, odnosno u kapital investicionog fonda, a čiji se centar poslovnih i investicionih aktivnosti nalazi na teritoriji Republike Srbije, oslobađa se 50% poreza. Poreski obveznik koji u roku od 12 meseci od dana prodaje KV, novčana sredstva ostvarena ovom prodajom uloži za namene rešavanja stambenog pitanja, dobiće povraćaj 50% plaćenog poreza na kapitalnu dobit.

„Rudarenje“ se sa poreskog aspekta drugačije posmatra i u tom slučaju se plaća porez na druge prihode. Treća vrsta poreza koja prati KV u našoj zemlji jeste porez na imovinu. Ako je KV poklonjena i ako su poklonodavac i poklonoprimalac fizička lica iz prvog naslednog reda, onda se taj poklon ne oporezuje. Poklonjena KV se oporezuje sa 1,5% (odnosno sa 2,5%) poreza na imovinu za drugi (odnosno treći) nasledni red.

PRIZNAVANJE TRANSAKCIJA SA KRIPTOVALUTAMA

MSFI ne uključuju posebne smernice i tumačenja za računovodstvenu evidenciju i obelodanjivanja o KV. S obzirom na činjenicu da još uvek nije uvedena jasna praksa među entitetima, računovodstvo KV bi moglo da spada u delokrug različitih standarda (Leopold & Vollmann, 2019, p. 4). Neki od tih standarda će biti analizirani u nastavku ovog rada.

Prema *MRS 8 - Računovodstvene politike, promene računovodstvenih procena i greške*, u odsustvu konkretnog MSFI koji se posebno primenjuju na datu transakciju, događaj ili stanje, menadžment će koristiti svoje prosuđivanje u kreiranju i primeni računovodstvenih politika. Odabrane računovodstvene politike će rezultirati informacijama koje su pouzdane i relevantne za potrebe ekonomskog odlučivanja korisnika finansijskih izveštaja. U donošenju ove procene, menadžment je ograničen jer će se pozivati i razmatrati primenljivost sledeća dva izvora: a) MSFI: zahtevi u onim standardima koji se bave sličnim ili srodnim pitanjima; b) Konceptualni okvir za finansijsko izveštavanje: definicije, kriterijumi za priznavanje i koncepti merenja imovine, obaveza, prihoda i rashoda (Procházka, 2018, p. 164).

Kriptovalute kao gotovina ili ekvivalenti gotovine

Prema *MRS 7 – Izveštaj o tokovima gotovine*, “gotovina obuhvata gotovinu u blagajni i depozite po viđenju, dok ekvivalentne gotovine predstavljaju kratkoročne visokolikvidne investicije koje se u kratkom periodu i bez rizika mogu konvertovati u gotovinu. Da bi investicija ispunila uslov da bude ekvivalent gotovine u kratkom roku (do tri meseca) treba da bude omogućeno njeno konvertovanje u poznati iznos gotovine i u vezi sa njom ne treba da bude prisutan rizik od promene vrednosti” (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, pp. 601-602). Očigledno da KV ne odgovaraju definiciji gotovinskog ekvivalenta. U većini slučajeva, KV nisu kratkoročne investicije do tri meseca, jer su usmerene na dugoročni period (Lapitkaia & Leahovcenco, 2020, p. 111). Stoga, ni jedna vrsta KV, bar za sada, ne ispunjava uslove da se prizna kao gotovina ili ekvivalent gotovine (Milutinović et al., 2020, p. 5).

Međutim, postoje i drugačija mišljenja. Na primer, Procházka (2018) smatra da bi KV trebalo prikazati u finansijskim izveštajima kao gotovinu ako su stečene u poslovnoj transakciji kao sredstvo razmene, odnosno kao sredstvo plaćanja primljeno za robu ili

usluge koju entitet prodaje. U takvim slučajevima bi trebalo primeniti *MRS 21 - Efekti promena deviznih kurseva*. Prema trenutnoj situaciji, KV generalno nisu prihvaćene kao sredstvo razmene, pa će se stoga svako plaćanje primljeno u KV tretirati kao transakcija u stranoj valuti, prevedena u funkcionalnu valutu primenom tzv. "spot" kursa razmene na dan transakcije. Svi fondovi KV su monetarne stavke i pri pripremi finansijskih izveštaja, oni će se preračunati korišćenjem zaključnog kursa na dan bilansa stanja (Procházka, 2018, p. 166).

Kriptovalute kao finansijski instrumenti

Prema *MRS 32 - Finansijski instrumenti: prezentacija*, "finansijska sredstva su gotovina, instrument kapitala drugog entiteta, ugovorno pravo i ugovor koji će biti ili može da bude izmiren instrumentima sopstvenog kapitala entiteta" (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, pp. 980-983). Neke KV se ne mogu koristiti kao sredstvo razmene, jer u poređenju sa većinom tradicionalnih fiat valuta, KV imaju ograničenja kao sredstvo razmene. Pored toga, jedan broj finansijskih institucija u svetu zabranio je korišćenje KV, jer predstavljaju povećan rizik u finansijskim transakcijama (Lapitkaia & Leahovcenco, 2020, p. 111). Isti standard pod finansijskom obavezom podrazumeva "ugovornu obavezu ili ugovor koji će biti ili može da bude izmiren instrumentima sopstvenog kapitala entiteta. Instrument kapitala je svaki ugovor kojim se dokazuje rezidualno učešće u sredstvima entiteta, nakon odbijanja svih njegovih obaveza". Stoga, ni jedna vrsta KV ne ispunjava uslove da bude priznata kao finansijsko sredstvo, finansijska obaveza, niti kao instrument kapitala, što ih diskvalifikuje za primenu odredbi *MRS 32 - Finansijski instrumenti: prezentacija* (Milutinović et al., 2020, p. 5). KV se ne mogu priznati kao finansijski instrumenti, jer je prema *MSFI 9 - Finansijski instrumenti*, "moguće priznati finansijski instrument kada postoji ugovorni odnos koji će kao ishod imati finansijsku imovinu za jednu ugovornu stranu i finansijsku obavezu ili instrument kapitala za drugu ugovornu stranu" (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, p. 264). Konačno, treba istaći da KV mogu da potpadnu pod delokrug *MSFI 9 - Finansijski instrumenti* ako su priznate kao (bilo koja vrsta) sredstva i označene u hedžing računovodstvu kao zaštićena (hedžing) stavka, pod pretpostavkom da su pouzdano merljive. Slično tome, transakcije sa KV mogu direktno potpasti pod delokrug *MSFI 9* kada su u pitanju KV koje se prodaju u kratkom roku i drugi ugovori slični derivatima (Procházka, 2018, p. 168).

Kriptovalute kao nematerijalna imovina

Prema *MRS 38 - Nematerijalna ulaganja*, "nematerijalna imovina je nenovčana imovina bez fizičke forme koja se može identifikovati, a sredstvo je resurs koji entitet kontroliše kao rezultat prošlih događaja i od kog se očekuje priliv budućih ekonomskih koristi u entitet" (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, pp. 1098-1102). Shodno navedenoj definiciji u standardu, uslovi koji bi trebali da se ispune da bi se imovina smatrala nematerijalnom su: a) mogućnost njene identifikacije; b) postojanje kontrole nad imovinom; c) postojanje budućih ekonomskih koristi od posedovanja i/ili korišćenja imovine. Prema navedenom standardu, "imovinu je moguće identifikovati kada je odvojiva ili kada nastaje na osnovu ugovornih prava. Kontrola podrazumeva mogućnost entiteta da stekne buduće ekonomske koristi koje proističu iz nematerijalne imovine i

da ograniči pristup drugih tim koristima. Buduće ekonomske koristi mogu se odnositi na prihode od prodaje, uštede u troškovima i na druge koristi od imovine koje entitet koristi” (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, pp. 1098-1102).

KV nemaju fizičku formu, moguće ih je odvojeno identifikovati, priliv ekonomskih koristi u entitet je izvestan, kao i ograničenje pristupa drugih tim koristima. Osim navedenog, KV ispunjavaju i kriterijum nemonetarnosti, koji podrazumeva da vrednost KV nije ni fiksna, niti određiva usled velikih oscilacija KV na kripto tržištu. Iz priloženog, KV se mogu priznati kao nematerijalna imovina s najmanje izuzetaka (Milutinović et al., 2020, p. 6). Kako su KV digitalne valute, neki autori ih prepoznaju kao nematerijalnu imovinu u bilansu stanja uz primenu modela nabavne vrednosti za početno odmeravanje i modela revalorizacije (odnosno, fer vrednosti na dan revalorizacije) kao dostupnom alternativom za naknadno odmeravanje (Berchowitz, 2017). Međutim, ako je procenjena vrednost otuđenja (ostvariva vrednost) niža od nabavne vrednosti, KV bi trebale da se odmeravaju korišćenjem ostvarive vrednosti, a razlika do knjigovodstvene vrednosti bi trebala da se prizna kao gubitak. Ovaj gubitak ne bi trebao da se pokrije u narednim periodima (Yatsyk, 2018, p. 58).

Ako postoji aktivno tržište za KV, takve KV bi trebalo vrednovati korišćenjem tržišne cene na dan bilansa stanja, a razlika do knjigovodstvene vrednosti bi trebala da se prizna kao dobitak ili gubitak (Yatsyk, 2018, p. 58). Međutim, model revalorizacije se može primeniti samo ako postoji aktivno tržište za određivanje fer vrednosti. Dakle, KV se mogu definisati kao nematerijalna imovina sa neograničenim vekom trajanja, ako ne postoje faktori koji ukazuju na ograničeni korisni vek trajanja (Lapitkaia & Leahovcenco, 2020, p. 112). Zbog neograničenog veka trajanja, obračun amortizacije za KV izostaje, ali ih je potrebno testirati na umanjenje vrednosti, i u periodima kada se umanjenje identifikuje, neophodno je izvršiti evidenciju umanjenja vrednosti u bilansu uspeha shodno odredbama *MRS 36 - Umanjenje vrednosti imovine*.

Da bi se KV ispravno vrednovale po fer vrednosti, neophodno je postojanje aktivnog tržišta. Međutim, vrednovanje KV po metodi revalorizacije je ipak složenije: povećanje fer vrednosti se odražava na ostali sveobuhvatni prihod², dok se smanjenje unosi u bilans uspeha, tj. tereti rashode perioda. Da bi se utvrdila fer vrednost KV, primenjuju se odredbe *MSFI 13 - Odmeravanje fer vrednosti*. Međutim, trenutna primena *MRS 38* i merenje KV po nabavnoj vrednosti, ne odgovaraju ekonomskoj suštini KV i ne pružaju relevantne informacije korisnicima finansijskih izveštaja (Lapitkaia & Leahovcenco, 2020, p. 112).

Kriptovalute kao zalihe

Prema *MRS 2 - Zalihe*, “zalihe su sredstva koja se drže radi prodaje u redovnom poslovanju, što znači da se KV nabavljene radi dalje prodaje mogu priznati kao zalihe ako je entitet registrovan za delatnost trgovine/posredovanja. Zalihe predstavljaju kratkoročnu obrtnu imovinu koja ispunjava kumulativno sledeće uslove: a) postoji kontrola, odnosno vlasništvo nad tom vrstom imovine; b) nastao je trošak u vezi sa pribavljanjem te imovine;

² Ostali sveobuhvatni prihod čine prihodi, rashodi, dobiti i gubici koji su isključeni iz neto dobiti u bilansu uspeha. Prihodi, rashodi, dobiti i gubici koji se iskazuju kao ostali sveobuhvatni prihod su iznosi koji još nisu realizovani (tržišno verifikovani).

c) očekuju se buduće koristi u vezi sa posedovanjem te imovine” (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, pp. 565-567).

KV koje su nabavljene radi dalje prodaje i od strane entiteta koji poslove držanja KV radi dalje prodaje ima registrovane u okviru svoje osnovne delatnosti ispunjavaju navedene uslove, te se stoga mogu priznati kao zalihe. Trgovci posrednici koji nabavljaju zalihe za dalju prodaju i koji zalihe vrednuju po fer vrednosti umanjenoj za troškove prodaje ne primenjuju odredbe ovog standarda. Navedene zalihe se stiču sa ciljem prodaje u kratkom vremenskom periodu i ostvarivanja dobiti na osnovu kratkoročnih oscilacija u ceni. Navedene promene fer vrednosti umanjene za troškove prodaje priznaju se u bilansu uspeha kao dobitak ili gubitak perioda (Milutinović et al., 2020, p. 6).

U pogledu računovodstvenog tretmana KV stečenih “rudarenjem”, primeniće se deo iz *MRS 2* o troškovima konverzije. Troškovi zaliha obuhvataju sve troškove konverzije koji su morali nastati da bi se zalihe dovele u njihovo sadašnje stanje i mesto. Troškovi konverzije zaliha obuhvataju troškove direktno vezane za jedinicu proizvoda, kao i sistematsku alokaciju fiksnih i varijabilnih režijskih troškova proizvodnje koji nastaju pri pretvaranju (konverziji) materijala u gotove proizvode. Primeri direktnih troškova povezanih sa “rudarenjem” su troškovi električne energije i troškovi rada (ako postoje). Indirektni režijski troškovi će se formirati na osnovu amortizacije hardvera i softvera za “rudarenje”, amortizacije fabrike za “rudarenje” (ako postoji) i druge opreme za “rudarenje” (npr. ventilatori za hlađenje prostora), kao i na osnovu zarada programera i uslužnih radnika (Procházka, 2018, p. 171).

Kriptovalute kao investicione nekretnine

Prema *MRS 40 - Investicione nekretnine*, „investiciona nekretnina je nepokretnost koja je u vlasništvu fizičkog ili pravnog lica i koja ostvaruje prihode od zakupa“ (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, p. 1143). Investiciona nekretnina se može držati na osnovu ugovora. Pošto se *MRS 40* eksplicitno primenjuje samo na zemljište, građevinski objekat ili na oba koje/i se drži/e da ostvaruju povećanje kapitala, vrlo je jasno zašto se KV ne mogu izjednačiti sa investicionim nekretninama. S druge strane, neki entiteti mogu kupiti KV za sebe kako bi ostvarili prihod i povećali vrednost KV. Ali ipak, to ih ne može učiniti nekretninama, tako da KV ne mogu potpasti pod *MRS 40* (Hiфталиев, 2023, p. 83). Konkretno, KV mogu biti investicione nekretnine stečene u transakciji i svaki budući dobitak ili gubitak mora biti evidentiran u skladu sa *MRS 40*. Treba napomenuti da neki entiteti drže KV radi povećanja kapitala, ali KV nisu imovina koja ispunjava uslove za investicione nekretnine. Stoga, KV nisu investicione nekretnine (Lapitkaia & Leahovcenco, 2020, p. 114).

Kriptovalute po fer vrednosti

Pojedine odredbe *MSFI 13 - Odmeravanje fer vrednosti* (Savez računovođa i revizora Srbije, 2019, p. 370) mogu da se primene na transakcije sa KV. Ove odredbe su primenljive u okolnostima kada neki drugi standard zahteva ili samo daje mogućnost vrednovanja imovinskih stavki po metodi fer vrednosti. Fer vrednost se može primeniti kao osnova za vrednovanje pri različitim situacijama, kao na primer:

- Kada zalihe KV drže brokери i trgovci posrednici vrednujući ih po fer vrednosti umanjenom za troškove prodaje;
 - U slučajevima kada se za KV priznate kao nematerijalna imovina koristi model revalorizacije;
 - Obelodanjivanja KV vrednovanim po fer vrednosti koje se drže u ime drugih;
 - KV stečene u poslovnim kombinacijama i KV koje drže investicioni fondovi;
 - Troškovi usluga koji se plaćaju u KV (Leopold & Vollmann, 2019, p. 16).
- Jedna studija (Shehada & Shehada, 2020, p. 7) je pokazala da je računovodstvo fer vrednosti najrelevantniji izvor korisnih informacija za korisnike finansijskih izveštaja kada se KV pribavljaju u investicione svrhe.

OBELODANJIVANJA O KRIPTOVALUTAMA

Ne postoje posebno dizajnirani zahtevi za obelodanjivanjima o KV, niti o transakcijama u kojima učestvuju KV. Međutim, entiteti bi trebali da se pridržavaju svih zahteva za obelodanjivanjima u finansijskim izveštajima koji su već sadržani u standardima za koje su se opredelili da ih primenjuju na transakcije sa KV. Uzimajući u obzir prethodno napisano, to bi bili zahtevi za obelodanjivanjima u već pomenutim *MRS 38*, *MRS 2* i *MSFI 13*.

Ovlašćene profesionalne računovođe Kanade (Chartered Professional Accountants of Canada, 2018, pp. 11-12) izdale su preporuke za obelodanjivanja za koje smatraju da mogu biti relevantna kada su u pitanju transakcije sa KV:

- Opis, karakteristike i svrha držanja KV;
- Broj jedinica za svaku vrstu KV koju entitet poseduje na kraju izveštajne godine;
- Način na koji su utvrđene računovodstvene politike koje se primenjuju na KV;
- Iznos fer vrednost za svaku vrstu KV koju entitet poseduje zajedno sa odgovarajućim obelodanjivanjima iz *MSFI 13* u slučaju korišćenja modela nabavne vrednosti;
- Informacije o tržišnom riziku povezanom sa držanjem KV (informacije o istorijskoj volatilnosti KV).

Osim navedenih, mogu biti relevantna i sledeća obelodanjivanja:

- a) iznos virtuelnih valuta iz bilansa stanja koje entitet drži u svoje ime ili virtuelnih valuta koje drži trgovac virtuelnim valutama u ime svojih klijenata;
- b) za virtuelne valute koje entitet drži u svoje ime, posebno prikazati one sa aktivnim tržištem i one bez aktivnog tržišta, količinu i iznos svake vrste virtuelne valute (Chartered Professional Accountants of Canada, 2019, p. 19).

Obelodanjivanja se mogu izostaviti jedino ako bilansni iznos virtuelnih valuta (u slučaju dilera virtuelnih valuta, ukupan broj virtuelnih valuta koje se drže u njegovo ime i virtuelnih valuta koje se drže u ime njegovih klijenata) nije materijalno značajan u poređenju sa ukupnom imovinom entiteta (Yatsyk, 2018, p. 59).

ZAKLJUČAK

Postoje brojni razlozi zbog kojih još uvek nije došlo do institucionalizacije kripto tržišta. Kada se ti razlozi potraže u teoriji i praksi, jasno se mogu istaći tri ključna uzroka izostanka institucionalizacije i regulacije KV: neregulisano finansijsko izveštavanje o KV, nedefinisani pravno-regulatorni okvir u mnogim zemljama koji za posledicu ima otvorena pitanja poreskog tretmana transakcija sa KV, kao i pitanja porekla, bezbednosti, rizika i legalnosti transakcija sa KV. Iako međunarodna profesionalna tela još nisu donela namenske direktive, standarde, smernice, niti uputstva za računovodstveno obuhvatanje i poreski tretman transakcija sa KV, na njih se može primeniti postojeći MSFI regulatorni okvir, odnosno trenutno važeća međunarodna računovodstvena regulativa.

Ne postoji saglasnost o specifičnom računovodstvenom modelu priznavanja transakcija sa kripto tržišta. Kada KV posmatramo sa aspekta karakteristika i namene, postojeći MSFI regulatorni okvir pruža mogućnost njihovog priznavanja ili kao nematerijalne imovine ili, alternativno, kao zaliha. KV koje imaju tržišnu cenu koja se može utvrditi mogu se vrednovati ili po nabavnoj vrednosti ili po fer vrednosti. Kako gotovo sve zastupljenije KV imaju svoje aktivno tržište, važno je naglasiti da odluka o izboru modela vrednovanja KV može imati značajan uticaj na finansijski rezultat entiteta. Međutim, treba napomenuti da je Odbor za računovodstvene standarde Japana u svom izdanju pod nazivom *Računovodstvo za virtuelne valute* predložio da se KV klasifikuju kao nova nezavisna kategorija imovine, dajući sledeći argument: "Virtuelne valute se ne uklapaju ni u jednu od postojećih kategorija. To je nova nezavisna kategorija imovine" (Accounting Standards Board of Japan, 2018).

Dok međunarodna profesionalna tela ne donesu namensku računovodstvenu regulativu koja bi se primenjivala na kripto tržištu, prelazno rešenje koje je predstavljeno u ovom radu, a koje se ogleda u primeni trenutno važeće međunarodne računovodstvene regulative, predstavlja bolju opciju od potpunog izostanka finansijskog izveštavanja o KV, naročito u entitetima u kojima KV zauzimaju materijalno značajno mesto u ukupnoj vrednosti imovine.

LITERATURA

1. Berchowitz, G. (2017). *Accounting for Cryptocurrency*. Preuzeto sa sajta: <http://pwc.blogs.com/ifrs/2017/11/accounting-for-cryptocurrency.html>
2. Blandin, A., Cloots, S.A. & Hussain, H. (2019). *Global Cryptoasset Regulatory Landscape Study*. Centre for Alternative Finance. Cambridge University, UK: Cambridge. Preuzeto sa sajta: https://www.jbs.cam.ac.uk/fileadmin/user_upload/research/centres/alternative-finance/downloads/2019-04-ccaf-global-cryptoasset-regulatory-landscape-study.pdf
3. Demertzis, M. & Wolff, G.B. (2018). *The Economic Potencial and Risks of Crypto Assets: Is a Regulatory Framework Needed?* Belgia: Bruegel. Preuzeto sa sajta: http://bruegel.org/wp-content/uploads/2018/09/PC-14_2018.pdf
4. Edwards, F.R., Hanley, K., Litan, R., & Weil, R.L. (2019). Crypto Assets Require Better Regulation. *Financial Analysts Journal*, 2 (75), 14-19, <https://doi.org/10.1080/0015198X.2019.1593766>

5. HM Treasury (2018). *Cryptoassets Taskforce: Final Report. Open Government Licence*, Bank of England, UK: London. Preuzeto sa sajta: <https://www.gov.uk/government/publications/cryptoassets-taskforce>
6. Lapitkaia, L. & Leahovcenco, A. (2020). Applying IFRS for Accounting of cryptocurrencies. *Eastern European Journal of Regional Studies*, 6 (2), 108-116.
7. Leopold, R. & Vollmann, P. (2019). *Cryptographic assets and related transactions: accounting considerations under IFRS*. PwC, UK: London. Preuzeto sa sajta: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/cryptographic-assets-related-transactions-accounting-considerations-ifrs-pwc-in-depth.pdf>
8. Leopold, R. & Vollmann, P. (2019). *In Depth: A look at Current Financial Reporting Issues*. PwC, UK: London.
9. Milutinović, S., Vuković, B., Vojinović, Ž. & Leković, B. (2020). Računovodstveni aspekti kriptovaluta. *IX naučna konferencija sa međunarodnim učešćem - Jahorinski poslovni forum*, Jahorina, 23-25. mart, 2020, 243-252.
10. Nagaraj, K., Hunter, C. & Caplain, J. (2018). *Institutionalization of Crypto Assets - Cryptoassets Have Arrived. Are you ready for institutionalization?* KPMG, Netherlands: Amstelveen. Preuzeto sa sajta: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/im/pdf/Institutionalisation-of-cryptoassets.pdf>
11. Omagari, T. & Sako, Y. (2019). *Japan's New Crypto Regulation: 2019 Amendments to Payment Services Act and Financial Instruments and Exchange Act of Japan*. Preuzeto sa sajta: <http://www.klgates.com/japans-new-crypto-regulation-2019-amendments-to-payment-services-act-and-financial-instruments-and-exchange-act-of-japan-11-26-2019/>
12. Procházka, D. (2018). Accounting for Bitcoin and Other Cryptocurrencies under IFRS: A Comparison and Assessment of Competing Models. *The International Journal of Digital Accounting Research*, 18 (2018), 161-188.
13. Savez računovođa i revizora Srbije - SRRS (2019). *Primena Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja*. Beograd: Računovodstvo d.o.o.
14. Shehada, F. M. & Shehada, M. M. (2020). The Challenges Facing IFRS for Accounting of Cryptocurrencies. *The 1st International Conference on Information Technology and Business ICITB2020*. Preuzeto sa sajta: <https://ssrn.com/abstract=3664571>
15. Yatsyk, T. (2018). Methodology of Financial Accounting of Cryptocurrencies According to the IFRS. *Evropský časopis ekonomiky a management (European Journal of Economics and Management)*, 4 (6), 53-60.
16. *Zakon o digitalnoj imovini* (2020). Beograd: Službeni glasnik Republike Srbije, br. 153/2020.
17. Ніфталієв, С. Г. (2023). Проблеми, що виникають в обліку криптовалют (Problems Arising in the Accounting of Cryptocurrencies). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3 (50), 76-86.
18. Chartered Professional Accountants of Canada - CPA Canada (2018). *An Introduction to Accounting for Cryptocurrencies*. Toronto: CPA Publication.
19. Chartered Professional Accountants of Canada - CPA Canada (2019). *An Introduction to Accounting for Cryptocurrencies under Accounting Standards for Private Enterprises*. Toronto: CPA Publication.
20. Accounting Standards Board of Japan (2018). *Accounting for Virtual Currencies*. Preuzeto sa sajta: https://www.asb.or.jp/en/wp-content/uploads/20180315-01_e.pdf

RESUME

The biggest challenge facing modern financial reporting is the issue of accounting treatment of transactions involving cryptocurrencies. The unequal treatment of these currencies as objects of trade and means of payment in certain countries, the lack of legal regulation and an adequate way of taxation, as well as the lack of coverage by International Financial Reporting Standards, represent the biggest challenge for participants in the crypto market. The regulation of cryptocurrencies can be viewed from several aspects: institutional, legal, tax, and accounting. The accounting aspect includes considering whether there are standards applicable to crypto market transactions in the two main sources of international accounting regulation - IFRS and the Conceptual Framework for Financial Reporting. IFRS does not include specific guidance on accounting for cryptocurrencies and no clear practice has yet been established among entities, so accounting for cryptocurrencies could fall within the scope of different standards. No type of cryptocurrency, at least for now, meets the requirements to be recognized as cash, cash equivalent, financial instrument, or investment property. Cryptocurrencies can only be recognized as a form of intangible assets and in some cases as stocks.